



Q. D. B. V.

1, 478. 9

THESES JURIDICÆ INAUGURALES
DE

2029

OBLIGATIO-
NIBUS EX FACTO
ALIENO

1724, 3

Quas

PRÆSIDE

DEO Ter Optimo Maximo

Decreto atque Autoritate
Magnifici & Amplissimi Jctorum
Ordinis in Regia Argentoratensium
Universitate

PRO LICENTIA

*Summos in utroque Jure Honores & Privilegia
Doctoralia legitime consequendi*

Publico Eruditorum Examine

submittit

ELIAS VEIEL, Ulmenfis.

d. VII. Decembr. A. O. R. M DCC XXIV.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI, Literis DANIELIS MAAGII.

DEO
PATRIÆ
PARENTIBUS
atque
PATRONIS
SACRUM.



I.



Bligatio ex facto alieno est vinculum, quo actiones aliorum nobis vel ex Legis dispositione vel ex libera voluntate imputantur, ad id, ut ad aliquid præstandum obstringant;

fit autem ista imputatio actionis alienæ vel ex gratia, vel ex debito; ex gratia, quando actioni à tertio patratæ in gratiam istius, cui eadem imputatur, plures effectus tribuuntur, quam alias ex ipsa actione pervenire poterant; quod maxime tunc obtinet, si filiis ob merita parentum, quibus plures effectus adscribuntur, magna sub hoc titulo conferuntur præmia. Sed in simul exinde facile est colligere hanc imputationem in favorabilibus tantum, non item in odiosis locum habere; hinc delictum paternum non causa, bene tamen occasio esse potest, quo minus bona patris ad filios transeant, quia non absolute & simpliciter, sed tantum sub hac lege, si eadem à parentibus ipsis fuerint tradita, vel relictæ, ad filios pertinebant; sed hæc imputationis significatio non est hujus loci.

II.

Imputatio vero actionis alienæ ex debito est, quando ab iis, quorum interest, actionem fieri vel

A 3

non

non fieri, effectus isti actioni assignati ob ejus præsum tam voluntatem adscribuntur, ita ut, si ex L. di spositione actioni illi sit constitutum præmium, etiam hoc in eum redundet, si vero poena, & hæc ipsum maneat, & hæc est illa, quam diximus, Legalis Imputatio, a qua multum differt ex libera voluntate profecta, qua agens actionem suam quam alias omittere poterat, in alterius usum & gratiam susceptam illi imputare dicitur, ad hoc, ut iste pro facti conditione sit obstrictus; requiritur tamen ad hanc obligationem inducendam, in agente intentio atque voluntas alteri aliquid boni actione sua conciliandi; in tertio cui illa actio debet imputari, voluntas expressa, vel etiam præsumta, ab isto illud bonum accipiendi; hinc invito factum alterius obtrudi nequit, nec actio ab agente in alterius damnum directa forte fortuna in ejus commodum vergens imputari debet.

III.

His fundamenti loco præsuppositis, jam inquirendum est, quando actiones alienæ tertio possint imputari; & expeditum est, quod tunc semper valeat imputatio, si iste tertius ad actionem ab alio patravit, aliquo modo efficaciter vel agendo aliquid vel omittendo concurrat, & fieri eadem solet vel ita, ut ei, qui immediate actionem patravit, illa penitus non imputetur, sed alteri, qui eandem imperavit; vel ut agenti cum mandante vel non prohibente simul imputetur. Hoc autem rursus variis modis fieri potest; vel enim mandans causa principalis actionis est, patrator minus principalis, vel uterque in partem reatu est constitutus, vel denique mandans minus prin-

principalis, patratior principalis causa est; pro diversitate itaque harum circumstantiarum diversa quodque est imputatio, & tertius ille vel plus vel minus tenetur.

IV.

Iste autem casus, quo quis ex alieno facto solum & unice obligatur ita, ut agens plane non teneatur, proponi solet à DDibus tali modo, ut contingat tunc; quando imperans subdito suo executionem cujusdam actionis injustæ quidem, sed cujus injustitia non est manifesta, sub maxima poenæ comminatione injungit; hic subditus tantum instar instrumenti physici se habet, per quod imperans actiones suas exercet; hinc, sicuti securi non imputatur, si cædens ex incuria eadem hominem vulneret, sed contra ipsum cædentem L. Aquilia agi potest; ita & hic Imperans tanquam causa moralis consideranda, cui effectus adscribendus, non illi, qui ministerium corporis sui tantum præbuit.

V.

Sed quandoque hoc saltem contingit; istud autem sæpius fieri assolet, ut agenti & mandanti simul impuretur actio, & quidem primò, ut ordine progrediamur, si mandans causa principalis actionis est, patratior minus principalis; quod eo in casu accidere solet, si quis jubet, aliquid fieri ab eo, qui ejus imperio subjectus, non quidem sub poenæ comminatione, ut prius diximus

mus, sed tantum per simplex mandatum, in quo ut privatus vult considerari; cui proxime accedit iste, qui quidem Imperium in agentem non habet, auctoritate tamen sua, cui non facile est resistere, aliquem ad patrandum aliquid permoveret; item, qui ex obligatione perfecta aliquid debebat prohibere, & non prohibuit; deinde simul imputatur actio, si uterque in reatu pari; Par autem fere culpa est illius, qui mandat, aut alios ad patrandum facinus condecit, nec non ejus, qui ope & consilio adjuvat, item ejus, qui injuriam patienti subvenire debebat, & poterat, & id non fecit.

VI,

Denique imputatio facti alieni etiam alia est, si mandans minus principalis causa, patrator vel principalis est; huc pertinent ii, qui consilium dant, & quidem speciale, qui laudant, & assentantur ante patratum facinus, ita tamen, ut ad suscipiendum tale facinus eorum consilium & laus aliquod momentum attulerit, quo consilio reatus tantum communicatur, non autem à patrante in consulentem plane devolvitur, nisi hic peculiariter ad eventum præstandum sit obligatus. Referri etiam in hunc censum possunt, qui exemplo suo alios accendunt ad peccatum, quod citra istud omisuri erant.

Hæc autem sunt, quæ jam præmonenda esse duximus, ut ea, quæ sequuntur, eo melius, quatenus cum æquitate naturali cohæreant, intelligi possint, quæ ex *Puffendorffii lib. I. cap. V. §. 14, & cap. IX.* potissimum, cujus doctrina, uti accurata satis ita clarior aliorum doctrina videbatur, desumenda esse duximus.

VII.

VII.

Post principia naturalia jam esset ut ad jus Gentium descenderemus, atque quamnam ex eo etiam oriatur obligatio facti alieni, explicaremus; atque huc referri meretur illa quaestio, an se & quatenus bona subditorum corporalia & incorporalia pro debitis à Civitate vel Principe contractis teneantur. Fundamentum hujus obligationis, si investigare vellemus, recurrendum nobis esset ad pactum tacita gentium voluntate receptum & introductum, quo subjecti pro salute Reip. debeant esse obligati ad id, quod ab Imperante alias esset praestandum, ab eodem vero vel plane non vel difficulter exigi potest. Ratio hujus pacti in aequitate naturali consistit, quæ vult, ut privatis commodis anteferatnr salus publica, eademque etiam cum damno singulorum subditorum urgente necessitate debeat & possit promoveri; quod si applicemus ad nostrum casum, omnino talis necessitas adfuisse videtur, cum illi, quibus Imperans est obligatus, suum tam facile ab Ipso consequi non possint, quod Ipsius bona raro quin nunquam in illorum manus veniant; qua occasione jus retentionis exercere possint, siquidem alia fere via solutionem ab ipso Imperante consequendi non adesse videtur; certe, ne creditoribus illis licentia quid in perniciem Reipubl. molendi & viâ facti atque processum ab executione inchoandi vel bellum aut injurias inferendi facultas concedatur, tale remedium fuit eligendum, quo & tale damnum Reip. metuendum avertetur, & creditoribus seu illis, quibus aliquid praestandum, satisfactio

factio tamen fieret; quod vero faciliori modo contingere haud potest, quam si bona subditorum inde obligentur, idque ea propter, uti *Gronovius ad H. Grozium Libr. III. cap. 2. §. II.* notat, quia eorum bona saepius in alienum territorium & sub alienam jurisdictionem venire solent, quam Imperantium, cum per maria terraeque undique negotientur idque eo magis, cum id, quod hic quidam civium pro salute Reip. & ad tollendam Principis obligationem solvit, à ceteris suis civibus facile rursus consequi possit, ut inde indemnitas fere servetur, in quo iterum melior eorum quam exterorum conditio est, quibus tam facile subveniri alias non solet, & fingamus licet aliquid damni exinde civibus obtingere, hoc tamen facile resarciri potest in simili casu quo cives alium Imperantem sibi habent obligatum, tunc enim rursus populum convenire possunt ex hoc principio, Quod quisque juris in alterum statuit, ut ipse eodem jure utatur. Limites in quantum teneantur cives definiri tam accurate nequeunt, nisi quod ex debito ob impensas utiles vel necessarias contracto semper obligentur, & hic perpetuo praesumptio pro Principe, stet, quod utiliter sit impensum, nisi contrarium evidenter possit probari.

Verum cum hæc controversia separatam requirent & ampliorem tractationem, quam ut vel temporis limites, vel instituti ratio, quod eo tendit, ut profectuum in jure Civili potissimum rationem reddam, eam haud admittat, ad id potius progredior, ut quar obligationes & actiones ex facto alieno à LL. Romanis Germanicisque receptæ sint, deducam.

VIII.

Imputantur autem de Jure Civili nobis facta aliena, quatenus eadem oriuntur vel ex conventionem & contractibus, vel ex delictis; primo itaque visuri sumus quomodo facta seu actiones alienæ ex contractibus descendentes nobis imputentur; inde quæ ex delicto alieno contra nos competant actiones, examinaturi; ita tamen, ut solidam & undiquaque perfectam hujus materiæ evolutionem & explicationem ob rationem temporis habendam & deficientem librorum apparatus, præsertim imbecillitatis nostræ conscii promittere non audeamus, sed tantum, quæ plenius forte dici possent, brevibus indicemus, plura benevolo publicoque examini relicturi, quæ ad majorem Thesium nostrarum illustrationem facere poterunt.

IX.

Acturi itaque jam de actionibus illis, quæ ex contractu alterius contra alios non contrahentes dantur, fundamentum hujus imputationis reperiemus esse vel consensum eorum generalem, prout hoc accidit in actione exercitoria & institoria, vel specialem, quod fit in actione quod jussu vel permissionem eorundem generalem, quo pertinet actio de peculio, vel specialem, huc spectat actio tributoria; vel utilitatem ex contractu perceptam, quod contingit in actione de in rem verso, vel æquitatem, quo re-

B

feren-

ferenda R. Rhodia de jactu, vel denique voluntatem præsumtam, quod fit præcipue in actione de receptis & funeraria, quas omnes jam ordine perlustrabimus.

X.

Primam actionem nimirum exercitoriam quod attinet, constat, dari eandem contra exercitorem ex contractu magistri navis ab ipso præpositi. In rationem dispositionis hujus legalis si inquirere licet, Romani LLatores ad utilitatem Reip. ejusdemque statum tuendum augendumque respexisse nobis videntur, in quo non possumus non eorum prudentiam deprædicare; siquidem omnino hæc veritas experientia & exemplis sat abunde comprobari potest, quam multum faciat ad conservandam Reip. salutem, si commercia præsertim maritima floreat, eorundemque cursus quam maxime promoveatur atque provehatur; quod tamen facilius fieri non potest, quam si sint, qui semper navim exercent i. e. uti Ulpianus in L. 1. §. 15. ff. h. t. tales homines describit, qui omnes reditus & lucra ex navi percipiunt, seu postea sint ipsi earum domini, seu easdem per averfionem conduxerint.

XI.

Hi Exercitores si non per se, sed alium navi præpositum, qui magister *Schiffmeister* dicitur navem suam; negotia maritima & quæstum exercent ex contractu illo-

illorum iis, qui cum iisdem contraxerunt, obligantur. Licet enim stricto jure alteri per alterum obligatio neque acquiri neque contra eundem induci possit; hoc tamen etiam assertum suas exceptiones & limitationes patitur; uti in casu hocce, ubi quoad effectum non tam attenditur, quis contractum inierit, sed tantum cujus intuitu & nomine iste sit initus, & cum hic solum fere exercentis negotium atque utilitas versetur, ipsi etiam principaliter imputatur, quicquid ministri ipsorum cum contrahentibus egerint.

XII.

Dixi: *principaliter* imputari Exercitori contractum magistri navis; ita scilicet, ut in eum redundet effectus actionis; hoc autem eo pertinet, ne nobis citra intentionem nostram obrudatur quaedam sententia, quasi statueremus, transferri actionem à Magistro in Exercitorem absolute & simpliciter uti *Simon van Leuyden cens. for.* 4. 3. 10. cum *Regnero in disp. ad h. r.* præsertim, quod mores hodiernos attinet, contendere voluit; sed quemadmodum jure civili contrahentibus electio erat concessa, utrum Exercitorem an Magistrum convenire velint per *L. i. §. 17. ff. h. r.* ita huic dispositioni legis tamdiu standum esse arbitramur, donec contrarii statuti observantia probetur, dissentientes vero doctores de jure suarum provinciarum singulari loquuntur, quod jus commune facere aut idem immutare haud valet; præsertim cum pro nostra opinione tam ipsa æquitas militet, quæ navigantium utilitati consultit, ne in plures distringantur adversarios, & suis magistris

stro contra exercitorem regressus salvus sit, quam ratio juris & natura cujusque contractus id postulat, quæ suam præcise personam obstringit, ita, ut postquam eadem semel ipsius obligatione est affecta, se ab eadem nullo modo liberare possit, sed perpetuo obligata maneat vid. *L. 13. C. sicert. pet. & L. 7. C. Quod cum eo &c.* Verum itaque est quod *Bachov Disp. VIII. de act.* §. 10. dixit: ex ratione juris Civilis obligari magistrum, sed ex ratione juris prætori etiam præponentem seu exercitorem.

XIII.

Ex dictis facile dijudicatu est, quid habendum sit de illa cognata quæstione, nimirum an & quatenus mandans ex mandatarii contractu obligetur: fundamentum enim decisionis præbent modo allegatæ LL. principaliter scil. tenetur talis procurator seu mandatarius, respiciunt enim dictæ LL. ad solam personam contrahentem, adeo, ut Dominus, cujus negotia geruntur, stricto jure non obligetur, nisi vel quid in ejus rem versum sit, vel ejus voluntas & ratihabitio de se obligando in ipso negotio supervenerit, tunc enim ex æquitate contra mandantem datur actio utilis institoria vel utilis ad exemplum institoriarum idque propter *L. 13. §. 25. de act. Emi. l. 35. pr. de negot. gest.* quod etiam cum moribus nostris Germanicis magis convenit, qui cæteris paribus præ Jure Civili semper observandi, si vero mandatarius nuncii solum vice fungatur, & nudum tantum ministerium præbeat, & tantum contrahatur animo geren-

gerendi negotia ejus, qui mandaverat, tunc mandatarius plane non, sed solus mandans obligatur; pro uti talis casus habetur in *l. 6. §. 1. ff. d. negot. gest.* ubi dicitur: si quis meo procuratori mei contemplatione pecuniam mutuam dederit, tunc adversus mandatarium nullam, sed tantum adversus eum, cui pecunia data, dari actionem; hoc eum in finem notandum esse duxi; ne, si statuamus, adversus præponentem solum non etiam magistrum dari actionem, quidam forte contra magistrum agens ab ipso exceptione non competentis contra se actionis repelli possit.

XIV.

Obligatur autem exercitor non tantum ex eo quod magister ipse sed & omni quod ab eo ignorante quin in vito exercitore substitutus egit & contraxit ob singularem mercaturæ favorem, ne ejusdem cursus sistatur & alioquin contrahentes cum magistro decipiantur, & si plures æqualiter & simpliciter non distinctis officiis non conjunctim cum clausula ne quid alter sine altero gejat præpositi sint, tunc ex singulorum contractu quia in solidum dati censentur hæc actio datur, uti contra, si unus magister à pluribus exercitoribus sit præpositus unusquisque eorum in solidum tenetur, ita tamen, ut ille, qui totum solvit, partem à ceteris societatis judicio consequi possit, quæ obligatio in solidum nec juri naturali nec æquitati repugnat, sibi enim imputent, qui talem societatem inierunt cujus tantus in jure favor quantum commerciorum non est, hinc potius ejus ratio

B ;

tio

tio in utilitate navigantium seu vectorum & mercatorum quærenda, quam Romanorum prudentes semper in tali casu in primis observarunt; interim tamen etiam contraria sententia moribus Teutonicis & praxi legibusque nauticis approbata neque principiis juris Romani neque æquitati adversatur, cum enim jus in re communi præsertim nautica à singulis sociis non in solidum sed pro rata tantum possideatur licet indivisim in se, quod in effectu tamen & ratione commodorum & damnorum ad singulos ex sociis pertinentium est divisum, hinc nec obligatio in solidum unicuique adjudicari potuit, sed & eandem pro rata dividi æquius visum fuit. conf. Schilter. *Exercit. ad ff. h. t.*

XV.

Limites obligationis, quatenus exercitor tenetur, ex lege præpositionis cognosci & possunt & debent, quos magister in omnibus contractibus exacte observare & ad eosdem se conformare debet, si enim illos fuerit transgressus, ipse hoc sibi, non exercitori imputet, uti etiam ex hac ratione contra exercitorem non datur actio ex magistri delicto, quia ad contrahendum quidem, non vero ad delinquendum est præpositus.

XVI.

Ex eodem fundamento deducitur obligatio actionis institoria præponenti imputanda, cum enim præpo-

ponens ex actu institorum lucrum commodumque
 fentiat, æquum etiam prætori visum fuit uti dicit VI-
 pianus in *L. 1. pr. ff. d. Instit. act.* eundem etiam ex
 contractibus illorum obligari & conveniri; requiri-
 tur autem ad hanc obligationem inducendam, ut ta-
 lis institor negotiationis cuidam universitati sit præpo-
 situs, cui enim singulare tantum negotium est com-
 missum vel qui ad certam solummodo negotiationis
 terrestris speciem est constitutus, is non tam institor
 quam procurator, sive sed ex æquitate tantum quasi
 institor dici meretur, uti hujus rei exemplum habe-
 mus in *L. pen. pr. ff. h. t.* ubi in eum qui mutuis pe-
 niis accipiendis procuratorem præposuit utilis ad ex-
 emplum institoria datur actio, nèque hoc sufficit,
 sed exigitur insuper & amplius, ut quis negotiationi
 quæstuarie, quæ circa vendendum & emendum est
 occupata, sit præpositus idque propter *L. 16. ff. h. t.* ubi
 dominum ex contractu villici non teneri expresse sta-
 tuitur ex hac ratione quod is tantum susceptor fru-
 ctuum sit, si vero idem & mercibus distrahendis sit
 præpositus tunc ex æquitate & ad exemplum insti-
 toria actionem contra dominum competere. Con-
 veniri autem potest dominus non tantum si expressâ
 voluntate institorem constituerit, sed sufficit quan-
 doque etiam in hunc finem voluntas tacita, veluti
 si alium aliquandiu in rebus suis emendo & venden-
 do negotiari passus fuerit, ut colligitur *ex. L. 8. ff.*
Quod eum co. L. 5. §. 9. d. Instit. act. l. 1. §. 5. de exercit.
act. ex qua tamen lege ultima etiam hoc patet, facilius
 hanc actionem contra exercitorem quam eum qui in-
 stitorem præposuit ob majorem navigantium de jure
 Roma.

Romano favorem, majorem inde Reip. utilitatem; minorem autem reliquæ negotiationis, & minorem etiam in quibusdam præter conventiona obligationem. *arg. l. 1. pr. ff. d. exerc. act.*

XVII.

Ea tamen hujus obligationis vis est, ut præponens ob consensum ex ipso præpositionis facto à lege præsumtū ex contractu institorū suorum omnibus illis qui cum institoribus sunt negotiati in solidū teneatur; idē tamen & hic obtinet, quod paulo ante de magistro navis diximus, quod scilicet & ipse institor à contrahendis si velint conveniri possit, *l. f. ff. b. 1.* idque eo in contractibus non exprimere qualitatem suam institoriam, sed quia sunt instar mandatariorum actione mandati à præponentibus, quod eorum nomine solverunt, repetunt. Durat autem institorum obligatio quamdiu durat eorum præpositio, & sicuti institorum constitutio est facti, ita etiam illorum remotio facti est, ideoque probanda & non præsumitur, ex quo patet ratio dispositionis illius quæ habetur *in l. 17. §. 2. & 3. d. act. Instit.* quod scilicet officium institoris nec morte præponentis finiatur, idque adeo, ut non imputandum sit ei, qui sciens dominum decessisse cum institore contraxit; id cum Anton. Fabricio paradoxon & in congruum videretur, haud dubitavit ad meliorem, uti quidem ipsi visum fuit, legis intellectum pro vocabulo sciens substituere nesciens (oblitus forte, æque crimen à quibusdam haberi legem juris

Juris Civilis interpolare atque sic plus ipso SANCTO
 Triboniano sapere velle, ac textum juris divini cor-
 rumpere,) sed melius antiquam lectionem retineri ex
 supra deducto fundamento statuimus, etsi enim scivit
 contrahens praponentem esse mortuum, si vero insti-
 tor negotiationem tam e adhuc exercent, propter utili-
 tatem publicam in ejus conditionem amplius non de-
 bet inquirere, satis enim ipsi est, quod non sit remo-
 tus, & hoc valet sive adita sit haereditas sive non, po-
 steriori enim casu imputet sibi haeres, quod non ci-
 tatis haereditatem adierit & institorem removerit,
 priori vero si adiit haereditatem nec institorem re-
 movit, eo ipso tacite confirmasse censetur.

XVIII.

Idem quod diximus amplius ad eum quo-
 que casum extenditur, si impubes suo patri haeres ex-
 titit ubi ex contractu institoris a tutoribus non re-
 moti eundem teneri & quidem in solidum claris ver-
 bis dispositum, *in l. II. & d. l. 17. §. 2. h. t.* quod sin-
 gulare plane est, constat enim pupillum alias nec
 naturaliter, i. e. cum efficacia obligari, nisi locupletior
 exinde factus sit, hic autem cum non in quantum lo-
 cupletior factus sed in solidum obstrigatur, videmus,
 salutem publicam & conservationem Reip. privato-
 rum etiam eorum, quorum alias maximus in jure
 favor est, praferri, huic tamen adhuc pupillo reme-
 dium superest, quod tutorem suum actione tutela
 convenire possit ob culpam, quam in non remoto
 institore cujus opera tamen amplius uti noluit vel
 non

C

non debuit, admittit; qui ad resarciendum damnum ipsi est obstrictus. Ex iis quæ dicta sunt, id jam etiam facile evinci potest, quænam etiam in hac parte intercedat differentia inter institorem & simplicem procuratorem seu mandatarium, cujus potestas morte mandantis, quia etiam tum velle desinit, omnino solvitur & expirat, & utiliter tantum seu ex æquitate datur actio, si cum mandatario mandantis mortem ignorante est contractum: secus in institore, ex cujus contractu præponens contrahentibus ejus mortem scientibus, licet tamen uti dictum in solidum tenetur, idque quia hic publica, illic vero privata tantum utilitas versatur.

XIX.

In præcedentibus fere omnibus conveniunt magister atque institor, sed de iis quæ sequuntur dubitant Dd, an, sicuti magister navis ita etiam institor ignorante præponente alium cum effectu, ut exinde obligetur præponens, substituere possit? rationem dubitandi suppeditarunt verba, l. i. §. 5. ff. de exerc. act. ubi dicitur, substitutionem talem ignorante domino factam facilius in magistro, quam in institore, admittendam esse propter utilitatem; qui sic substituere licitum esse asserunt, pro stabilienda sua sententia id asserunt, quod comparatio inter id, quod facile & illud quod difficulter fit, satis innuat, quandoque tamen, licet difficiliter, hanc substitutionem valere. Quicquid de vi hujus argumenti sit, quod alij admittere nolunt præsertim Theologi, è quibus

Mat.

Matthias Flacius P. 2. clav. Script. Sacr. tr. 3. iii. 3. §. 10
 hac de re ita loquitur; comparativus interdum non
 ram minuit alteri aliquam qualitatem & alteri au-
 get, quam simpliciter totam ab altero in alterum
 transfert, hoc tamen non obstante, sententia hæc sub-
 stitutionem licitam esse asserentium praxi & usu
 fori est approbata; & quidem non amplius tam dif-
 ficulter, cum mercatura terrestris seu commercia
 magis jam in terris nostris Germanicis frequentata
 sint, & ad communem utilitatem plurimum faci-
 ant; hinc cessante hac dubitandi ratione in lege al-
 legata eadem hac in re institor, qua magister, pote-
 state gaudebit.

XX.

Vidimus hætenus, quomodo & quatenus præ-
 ponens ex institoris contractu teneatur ei, qui cum
 illo contraxit; sed id jam in disquisitionem venit,
 an etiam vice versa contrahens cum institore ob-
 ligetur præponenti, atque sic contra eundem
 actio quoque concedatur? quæ quæstio primum
 neganda nobis videtur, ex hac quidem ratione,
 quod specialis hæc sit legis dispositio ob utilitatem
 publicam à Prætoribus sic introducta, atque ita excep-
 ptio & quasi quædam exemptio ab ordinaria lege;
 quæ autem cum strictæ sit interpretationis, ultra
 mentem Legislatoris non est extendenda; accedit,
 quod diversa in contrahente & præponente subsit ra-
 tio & fundamentum imputandi; quoniam quidem
 est quod imputetur domino, vel quod non satis cir-
 cum-

eumspoctum in eligendo & fideli & prudenti institore se præbuerit, vel, quod non potius sibi ipsi viglaverit, vel quod ejusmodi institorem lucri tantum percipiendi gratia præposuerit; cum tamen alter certet de damno vitando cujus major inde habenda ratio; vel denique, quod ab ipso præpositus ipsi ad rationes administrationis suæ reddendas teneatur, cum contra nulla appareat imputationis causa in eo, quo cum contraxit institor; cum bona fide versatus sit in emendis vendendisque iis rebus, quæ necessario & quotidiano hominibus usui esse solent, & ob ipsam hanc rationem, an institor suo vel alieno nomine contrahat cum multis & molestis forte ambagibus inquirere nec potuit nec etiam debuit; publice enim interest, quæ ad vitam conservandam, vel aliam necessitatem pertinent, facile comparari posse.

XXI.

Ex hoc colligi jam poterit ratio & æquitas *Legis I pr. ff. d. Instur. Act.* ubi postquam Prætor, Dominum seu præponentem ex contractu institoris obligatum esse, jure statuit, ibidem subjicit; sed non idem facit scil. Prætor circa eum qui institorem præposuit, cum qua congruit *l. i. §. 18 ff. de exerc. act.* ubi navem exercenti contra eum, qui cum magistro contraxit, nulla conceditur à Prætore actio; hac ratione subiecta, quod non eodem auxilio indigeat; sed sicuti nulla positio in jure nostro datur tam generalis, ut in certis casibus non restringatur; ita etiam hic in *d. l.* adjecta statim est quædam limitatio scil. quod tamen

tamen magistratus in speciali casu extra ordinem solent juvare exercitores ex contractu magistri conventos contra eos, qui cum magistro contraxerunt, & sic etiam Marcelli sententia præponenti actionem contra negotiantes concedens quæ in *d. l. 1. ff. d. Instr. 47.* est proposita, est explicanda & accipienda cum ista limitatione, quæ habetur in *l. 2. Cod. d. 1.* nimirum, si modo præponens aliter rem suam servare non possit, forte, quia discessit vel non solvendo factus est, atque ita per modum restitutionis; in quo rursus differt institor à procuratore; ille enim, qui cum hoc contraxit, non æque à mandante conveniri potest; cum hic ratio quasi publicæ utilitatis cesset, & jure Romano alteri per alterum, scilicet hominem liberum, obligationem acquiri non posse, certum sit, sed cessio actionis à parte procuratoris mandanti facienda requiratur, seu quod idem est, ut mandans procurator in rem suam constituatur *l. 8. §. 5. l. 43. 45. pr. & §. 5. ff. mandat.* quæ tamen subtilitas jure Germanico vix ac ne vix quidem attenditur, & per expressum mandatum alter mandans scilicet tam obligatur quam alios cum mandatario contrahentes sibi obligat; idque ideo, quia ipse reliquis recte se habentibus principalis actionis causa est habenda, cui etiam inde effectus ejusdem imputandus venit; uti hoc supra ex juris naturalis fundamentis deduximus.

X XII.

Ab his transitur ad ista facta aliena, quæ ob concurrentem consensum specialem alios non contrahentem

hentes obligant; quo pertinet actio quod jussu, quando nimirum dominus vel pater ex contractu filij vel servi ob intervenientem jussum suum in solidum tenetur, cujus rei Ulpianus in *l. 1. pr. ff. Quod jussu*. hanc rationem reddit, quod quodammodo cum eo contrahatur, qui jubet; filius enim vel servus passive tantum & physice se habet, jussum cui resisti non potest rite exequendo & contractum nomine patris celebrando & hinc non peculiotenus, ne minimum enim quidem de suo solvere obstrictus est, sed in solidum pater hic obligatus manet; interim id negari nequit, posse tamen filium familias directa actione ex illo, quem iniit, contractu cum effectu conveniri; ita tamen, ut ex re patris, quam administravit, non ut ex sua creditoribus satisfaciat. Quod tamen omnino limitandum in casu *l. 4. C. Quod cum eo*. ubi, licet conventus sit filius familias ex contractu jussu patris gesto, tamen contra eundem denegatur actio, postquam scilicet hereditate paterna se abstinuit, quod ipse non amplius sub potestate paterna, quæ morte finitur, sit constitutus; jussus vero quod tralatitij juris esse constat, ultra eos, qui in jubentium sunt potestate, non extenditur, nec, cum hæres patris non extitit, ejus factum præstare tenetur. De dominis quatenus obligentur ex contractu servorum non est, quod multum dicamus, cum servitus inter Christianos plane ignoretur; hincque usum hujus actionis quoad servos in nostro foro nullum esse & omnino cessare, lubentes confitemur; de filiisfamilias tamen certum est quod ex jussu patris contrahentes eundem etiam, & ipse rursus illis, qui cum

cum filio contraxerunt; uti dictum, obligetur, quod & hodie in filiis mercatorum facile est cernere, ubi praxis hujus actionis adhuc se exerit; si vero filij suo nomine contrahant, ipsi etiam suo nomine ut patrestam, obligantur, l. 39. ff. de O. & A. executione in tempus solutæ patriæ potestatis dilata.

XXIII,

Licet vero actio quod jussu directa solum ex contractu servi vel filiiam, in potestate nostra existentium concedatur, utilis tamen datur etiam ex contracta liberi hominis jussu alterius ejusdem negotia gerentis, qua obligatur dominus, cujus negotia geruntur, omnibus illis, qui cum ejus negotiorum gestore contraxerunt; & idem hoc est, quod supra diximus, quando quis jubet aliquid fieri ab eo qui ejus Imperio est subiectus; quod maxime tum contingere potest, si v. gr. imperans subdito suo emtionem venditionemve alicujus rei cum imperio injungat; quæ tamen actio cum illa mandati fere in omnibus convenit, nisi quod hic jubenti magis imputari possit, cum alter seu subditus jussu superioris exequi jure perfecto necessario teneatur, & in his personis jussus proprie loquendo locum habet, qui sub aliorum sunt imperio, in aliis vero qui sibi invicem tali vinculo obstricti non sunt, obtinet mandatum, quippe quorum arbitrio est relictum, mandatum suscipere vel non, imo etiam, si jam susceptum sit tamen liberum adhuc est mandatario, illud exequi, vel non, modo hoc poste-

posteriori casu si coepit mandantis interesse, illud praestet, si nullum ejusdem interesse concurrat, nulla etiam contra mandatarium datur actio; quod se-
cus in eo cui jussum quid est, qui etiam solum propter obsequium non praestitum tenetur.

XXIV.

Non solum autem propter intercedentem alterius consensum, sed etiam ob permissionem eamque vel generalem vel specialem alter ex alterius facto & contractu obligatur; & quidem permissio, de qua primum diximus, generalis maxime se exerit in actione de peculio. Verum, cum rarus sit hujus Actionis hodie usus, non est, ut huic materiae amplius immoremur; vid. *Schilt. Exerc. ad ff. h. t. §. 85.*

XXV.

Specialis etiam permissio facit, haec enim de generali egimus, ut actio ex alieno contractu resurgens alteri imputetur quod maxime fit in actione tributaria, quae priori de peculio valde affinis, qua pater ex contractu filii ipso sciente & patiente de mercibus peculiaribus negotiantis obligatur ad dolosam & in aequalem mercium distributionem in concursu creditorum factam corrigendam & aequaliter faciendam; usum quidem hodiernum huic actioni denegant DD. dicentes filios negotiantes pro emancipatis haberi sed sola negotiatio non est modus solvenda patriae potestatis, hinc probabilior nobis videtur sen-
ten-

legis 3. §. 6. & 7. b. 1. quod hæc actio etiam tum com-
peteat, etsi v. g. frumentum comparatum casu perierit,
vel si luxuriæ materiam volenti eum in finem mutuū
à mandatario ipsius fuerit acceptum, quia volenti nulla
fit in iuria nec damnum. Ex his autem inferre quis pos-
set, non differre hanc actionem ab illa negotiorum ge-
storum, sed apparet statim ratio differentiæ ex eo, quod
hic is gerere dicatur qui in potestate nostra est, utilis
tamen, si liber homo negotia nostra utiliter gessit, et-
iam datur, sed tamen cum hoc discrimine, ut liber
homo talis sit qui ex potestate nostra exiit v. gr. si
filius est emancipatus vel separatam instituit œcono-
miam, quamvis tunc in effectu cum negotiorum ge-
storum actione conveniat, & sicuti olim hæc actio da-
batur domino ex contractu servi, si quid utiliter ver-
sum fuit, ita etiam hodie utiliter eadem competit do-
minis ex contractu suorum famulorum liberorum
quidem hominum, operas tamen suas pro mercede
locantium.

XXVII.

Quæ actiones recensitæ omnes, quod sub fine ad-
huc monendum ducimus, species actionum separata
non sunt, sed tantum adjectitiæ qualitatis, ita tamen
ut propter novas easque proprias qualitates superad-
ditas & consensum maxime præsumtum novas quo-
que & efficaces actiones ex æquitate prætoria conce-
dant adversus illos, qui alias ex mera juris Civilis ra-
tione, eo quod cum iis nihil gestum conveniri non
poterant, quæ tamen novæ actiones præter nomen à
prin

principalibus distinctum non differunt, in ceteris autem naturam actionis principalis sequuntur, & sic si v. gr. principalis perpetua fuit, etiam hæc talis est, si autem illa temporalis, hæc etiam eodem tempore extinguitur per *l. 2. pr. ff. Quando de pecul. annal. actio. est.* et si uti amplius dicunt DD. quod tamen adhuc quibusdam dubium videtur, principalis fuit bonæ fidei, etiam hæc adjectitiæ qualitatis bonæ fidei erit, contra si principalis stricti juris, hæc etiam talis erit, in hoc se exferit effectus & utilitas hujus disquisitionis, quod hæc actiones tantum sint adjectitiæ qualitatis & proinde eodem cum principalibus jure censeri debeant. Has actiones autem omnes Prætor, quicquid alii in contrarium dicant ex necessitate concessit, quia tamen speciales actiones non dabantur contra illos, qui jure Civili stricto ex aliorum contractibus obligati non erant, quicquid alii in contrarium de conditionibus afferant, cum enim hæc sint indefinitæ, omnino utilius visum fuit Prætori actiones ex ipsis contractibus celebratis contra non contrahentes ex voluntate à Lege præsumta introducere. Quod ad concursum harum actionum spectat, id generale obtinet, quod illæ actiones, quæ tendunt ad unum finem, elective, quæ autem ad diversos fines cumulative concurrant,

XXVIII.

Consideravimus hæctenus, quomodo quis ex contractu alieno, illorum tamen, qui sub potestate nostra sunt, obligari & conveniri possit. Paucis jam adhuc videbimus, & species quasdam illorum factorum exempli

empli tantum loc recensimus, quæ à liberis quidem hominibus sunt gesta, aliis tamen non contrahentibus imputantur; ob specialem æquitatem agunt illi, quorum res ob præsens naufragii periculum levandæ navis gratia ejectæ, contra illos, quorum merces ob hunc jactum servatæ sunt, ad id, ut hi illis damnum pro conservatione navis merciumque acceptum pro rata resarciant, quod maxime obtinet, si res salvatæ in navi non amplius extant, & ab iis, ad quos pertinent, jam sint præceptæ; nam si adhuc extant, omnino actione locati contra magistrōs ad jus retentionis, qua merces ceterorum salvæ usque ad restitutionem damni à ceteris proportionaliter præstandam detineantur, agi posse, non negamus; prioris autem actionis fundamentum deducimus ex ipsa *Lege 2. pr. ff. h. t.* ubi *Paulus* dicit, æquissimum esse, ut commune detrimentum fiat eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas salvas habuerint. Hoc autem in casu proposito rebus in potestate magistrorum non amplius existentibus, contra quos sic esset actio inanis, aliter fieri non potest, quam, si damnum passi implorato iudicis officio ex *hac ipsa L.* ejusque æquitate à vectoribus retributionem summario iudicio petant. Ex hoc juris principio, quod ab uno vectorum in communi periculo pro salute omnium ad salvandam navim est ejectum, hoc à reliquis pro rata resarciendum per
l. 5. ff. h. t.

X XIX.

Ad id autem, ut hæc actio rite competat, requiritur, ut ejectæ fuerint merces, maxima necessitate urgente & ob instantis naufragii metum; de quo an iustus sit, & periculum tantum, ut navem sublevari necessum habeatur, gubernator navis consilio navigantium etiam explorato æstimare debet, deque hac opinione sua urgentibus vectoribus jurandum præstare tenetur, prouti hoc in antiquissimo Teutonum jure *Wisbycensi artic. 20. & 28.* constitutum, præterea quoque exigitur, ut hoc jactu res aliorum sint servatæ, si enim nihilominus navis naufragio periit, nulla debetur contributio, & quod quisque tunc servat sibi servat; *l. 7. ff. h. t.* quia cessat ratio Legis, quæ requirit ut per ejectionem unius commodum reliquorum fuerit promotum. Cessat quoque contributio, si res ejectæ iterum fuerint recuperatæ; quia sic cessat dampnum & proinde etiam ratio contribuendi *l. 2 §. 7. h. t.* si vero eadem rursus inventæ non sint, non tamen inde præsumendus animus derelinquendi easdem res; quia nemo in necessitatibus liberalis esse videtur, vid. *l. 2. §. ult. ff. h. t. & l. 8. cod.* hinc, an fisco tales res occupandi jus competat facilis decisio est; quo nomine laudanda venit constitutio illa *Frid. II. de bonis naufragiorum fisco non vindicandis*; cujus particula habetur in *auth. navigia C. de furi.* ita tamen, ut talia etiam bona ut alia præscriptioni

ptioni statutorum & locorum consuetudine definitæ obnoxia maneant. Non vero in jacturis nauticis solum hæc actio locum habet; sed extenditur etiam ad quæcunque damna terrestria, æquitate suadente, si scilicet quis ad conservandas res aliorum maxime vicinorum vel conterraneorum damnum in suis passus est; easdem vel plane amittendo, vel etiam deteriorando; quod quidem tempore miserabili, i. e. belli periculosi & interitum nobis minantis, nec non incendij tempestate accidere videmus, quo casu implorationem officij iudicis vel actionem ex hac lege utilem omnino non denegandam esse, statuimus.

XXX.

Restant jam illæ actiones, quæ ob voluntatem specialiter à lege præsumtam ex facto aliorum contra alios tamen dantur; è quibus instar omnium duas præcipue pro nunc in medium proferre lubet; unam, quæ dicitur de receptis; alteram funerariam. Prior est de receptis, qua nautæ, cautiones vel stabularij res viatorum recipientes præcipue ad earum restitutionem hospitibus obligantur, vel, si perierint aut deterioratæ sint, ad illarum restitutionem & damni resarcitionem, non attento, an quædam, vel cujus culpa intervenerit, & à quo res ablata sit; ex sola enim ablatione & amissione rei tenentur Receptores. Causa imputationis naturalis

ralis quaerenda est in eo, quod, cum tales homines ejusmodi professionem & hospitalitatem publice exerceant, tacite etiam hospitibus indemnitatem, quod neque in suis rebus, neque persona ipsis damnnum contingat, quamdiu in hospitio illorum commorantur, suaeque curae res non subtrahant; promississe videantur; & sic ipso receptionis facto se obligent; ex quo sequitur, non requiri, ut res nominatim & speciatim custodiae cauponis committantur per *l. i. §. fin. h. v.* modo idem caupo generalem de rebus hospitis habuerit notitiam; nec hic vel sibi reservaverit, & claves retinuerit, vel mediastino (*dem Stallnecht*) tantum res tradiderit; hinc in ipsa hac actione ab hospite nihil probandum, quam receptio rerum à caupone vel ejus familia facta, deinde earum amissio vel restitutionis denegatio; non autem est, quod culpa quaedam cauponis allegetur multo minus probetur, quia idem hoc edicto tantum ex recepto, nulla licet culpa ejus concurrente, tenetur.

XXXI.

Denique de actione funeraria, qua is, qui factum defuncti praestare tenetur, ob erogationem sumptuum funebrium ab altero factam ad eorum restitutionem eroganti obligatur, ultimo loco agendum nobis esse diximus; quod ultimum hoc sit officium, quod honori defuncti pie exhibetur; hoc ipsum tamen etiam sit, quod pravae hominum cupiditati omnis religionis contemtrici litigandi ansam praebet. Quid vero aequius esse potest,

potest, quam, ut ille, vel cui hoc mandatum, vel tali mandato deficiente ipse hæres illum, qui funus suis impensis, sed animo repetendi, quem protestando declarare consultum est, curavit, indemnem reddere; ne hoc officium humanitatis defuncto præstitum ipsi damnosum fiat; modo id modice pro conditione & facultatibus defuncti factum sit; prior enim si mandatarius est obstrictus ex enixa defuncti voluntate & desiderio, quod adimplere atque exequi & pium est & decet, eo magis, cum ejusmodi mandatario plerumque, eo nomine, ut hoc faciat, legatum seu emolumentum sit relictum; quod etiam ipsi si voluntati defuncti non paruerit & satisfecerit tanquam indigno est auferendum *l. 25. C. de Legat.* Hoc autem mandato deficiente, siue nullum adsit, seu istud à mandatario sit neglectum, tunc hæredi necessitas funerandi omnino incumbit; cum enim ad ipsum commodum successionis pertineat sentire etiam debet incommoda, & impium sane esset, illius, cujus bona mihi obvenierunt, ossa insepulta relinquere nec humo recondere velle, hinc quod alter ex officio imperfecto seu humanitatis expendit, id hæres ex obligatione perfecta restituere & factum hoc alienum in se suscipere tenetur, id etiam adhuc notamus, quod hæc actio sit privilegiaria; hinc etiam ex dictis ratio patescit, quare in concursu creditorum statim in prima classe post sumtus Inventarii hæc funeris impense collocentur.

XXXII.

Consideratis hactenus obligationibus ex facto alieno licito descendentes, obligationes ex facto alieno illicito oriundæ sequuntur; examinanda hic nobis consistunt delicta aliena, quorum effectus tamen juridicus in nos redundat, quo referimus delicta vel bestię nostrę vel hominis, & hujus vel filii vel servi, vel etiam liberi hominis, in quo jam præcipua hujus partis tractatio consistet.

XXXIII.

Ex dictis jam ex alieno delicto ortis obligationibus descendunt actiones contra tertium competentes, sed hic illæ tantum intelligendæ, quæ moventur civiliter & privatū interesse persequuntur, non criminales & quæ tendunt ad pœnam, uti loquuntur, corporis afflictivam; hæ enim in alium quam delinquentem exerceri non possunt, adeo ut nec expresse quis pro alio ad ejusmodi pœnam se obligare possit, quoniam promissio non est modus delinquendi; civiliter autem obligatur dominus ex delicto servi.

XXXIV.

In actione autem civili contra dominum ex delicto servi competente multum interest, an dominus sciverit & prohibere potuerit, an vero ignoraverit vel sciens prohibere non potuerit, posteriori casu dominus plane non est obligatus, in priori autem si jam detur actio contra dominum, non hoc

E

præ-

præcise eadem intenditur, ut servus noxæ dedatur, sed permiffa est domino electio alternativa, an vel æstimationem damni præstare, an servum noxæ dare velit, ex quo etiam noxalis hæc actio appellatur. Sed non est quod pluribus hac de materia disquiramus, cum rarus nisi quoad Turcas captivos hujus actionis sit usus.

XXXV.

Quemadmodum vero jure olim Romano domini ex servorum delictis obligabantur, ita non minor parentum erat obligatio ex delictis filiorum, ex quibus veteres contra patrem dabant actionem noxalem uti. Justinianus scribit *in §. ult. J. d. noxal. act.* cujus ratio desumi potest ex illo jure vitæ & necis parentibus concessio, quod tamen sensim una cum hoc jure noxæ dedendi liberos & ad hoc agendi fuisse abolitum ipse Justinianus iterum testatur *in alleg. §. ult.* ubi ab usu communi hoc penitus recessisse ait, ubi etiam rationes hujus abolitionis videri possunt.

XXXVI.

Vidimus, quomodo olim apud Romanos domini ex servorum, parentes ex filiorum tenebantur delictis; diximus vero etiam, posse quandoque quendam ex delictis aliorum hominum liberorum obligari, de quo nunc dispiciemus, hic quæri solet à Dd. an & quatenus quis ex delicto famuli sui liberi homi-

hominis teneatur & conveniri possit; si ad supra à nobis allata fundamenta respiciamus, primo expeditum est, quod si dominus ignoret famulum deliquisse non teneatur & plane cesset actio noxalis, si vero sciverit dominus, impedire tamen non valuerit, rursus nulli nisi contra ipsum delinquentem actioni locus esse potest, si porro mandaverit dominus, hic tanquam ex proprio delicto & criminaliter conveniri potest, si denique sciverit dominus & non prohibuerit, cum tamen potuisset, & sic connivendo indulserit, & tunc videndum, an ista conniventia incidat in speciem mandati taciti, ubi attendendum ad mores domini, in cujus servitiis vel famulatio famulus fuit constitutus, ad personam in quam delictum est commissum, an inter dominum & illam personam quam læsit vel occidit famulus intercesserit inimicitia, & qualis ista fuerit an diuturna & à multis jam seculis continuata, an irreconciliabilis & capitalis, ex quibus præsumptiones oriri possint, quod omnino hæc etiam voluntas domini fuerit, & quod famulus in ejusdem vindictam id fecerit, quibus indicii & præsumtionibus concurrentibus in dominum saltem extraordinarie animadverti ratio suadet; & hoc etiam quidam obtinere existimant, licet ille qui deliquit non sit de familia, ex quo apparet, nihil speciale hic esse in famulis, cum etiamsi alius liber homo in gratiam alterius delinquat, tamen ille in terminis jam positus ex mandato quodam tacito teneatur, nisi quis differentiam adhuc in eo agnoscere vellet, quod facilius in famulis ejusmodi præsumptiones reperiant locum.

XXXVII.

Maxime agitata interim est hæc controversia, an & quatenus quis sciens alium delinquere nec prohibens, cum tamen posset, teneatur, facultas vero & potestas prohibendi non deducenda solū est ab Imperio quod quis in agentem habet, sed etiam ab aliis modis v. g. vel concessione vel subtractione mediōrum, ab ope & consilio alteri scilicet agenti lata, item suasionē, nec nō ab intempestiva delicti alterius ad magistratū delatione vel non delatione & quæ sunt alia imputandi fundamenta. Agnovit id ipsum jam olim Cicero, qui aliquando dicere solebat, quod qui injuriam non inhibeat, cum tamen possit, tam sit in culpa quam is qui facit; sed penitus rem considerans statim intelligit hoc Ciceronis dictum non tam crude esse accipiendum, quod simpliciter & semper eadem sit non prohibentis quam agentis culpa, eademque inde etiam poena; sed hoc cognitioni atque arbitrio prudentis iudicis relinquitur, qui ex facultate impediendi, delicti qualitate aliisque circumstantiis statuet & cognoscet, neque enim simpliciter quis patiens aliquid fieri debet obligari, multo minus eadem poena teneri; huc pertinet *l. 13. §. 1. ff. h. de his qui not. infam.* ubi agitur de patre qui jure patriæ potestatis potest prohibere, quod hinc sit obligatus, idem obtinet in domino non prohibente, uti habetur in *l. 45. pr. de L. aquil.* ubi Paulus dicit, scientiam hic pro patientia accipimus ut, qui prohibere potuit, teneatur, si non fecerit; sed hoc ultra casus in Lege expressos & ultra actio-

actionem civilem extendendum & generali ter neque in patre, neque in domino statuendum esse videtur; ne deterioris conditionis sint, quā alii, cum in omnibus eadem facultatis prohibendi ratio & obligatio esse videatur; nisi quod dominus & paterfamilias facilius inhibere posse credantur, quod in marito, magistro & magistratu etiam obtinet.

XXXVIII.

Ex his jam constat, neque dominos, ex delictis famulorum hodie conveniri posse, nisi eadem prohibere vel potuerint vel debuerint, vel, nisi famuli circa officium & ministerium suum, *in ibrem anbefohlen* Ampt deliquerint; tunc Dominus tenetur per l. 1. pr. & §. 5. ff. d. *publican.* Sed Jure Saxonico saltem ad quantitatem usque mercedis, quam famulo debet dominus, uti pronuntiatum M. Martio ad 1628. à Scabinis Lipsiensibus in causa Melchioris von Browern: Habet ihr auff ihren Gütern einen Gerichtshalter und Verwalter / welcher einer unrechtmässigen Aufspändung beschuldiget wird / und es ist derjenige / dem die Aufspändung geschehen / Euch deswegen ad interesse zu belangen gemeinet. Wann nun gleich sonst niemand für des andern / noch ein Herr vor seines Dieners Begünstigung zu haften und zu antworten verpflichtet; da aber dennoch ein Verwalter in seinem Ampt und Berrichtung / dazu er bestellet / einen Exceß bey der Aufspändung begangen hätte / in welchem Fall auch ex delicto famuli, so weit sich sein Lohn erstreckt / belanget werden mag: *ic.* So wäret Ihr auch Klägern Red und

und Antwort zu geben schuldig. D. R. R. uti hoc
præjudicium affert *Philippi in usu pratico Instu. h. t.*

XXXIX.

Attigimus supra potestatem & facultatem prohibendi, quæ obligationem ex alieno delicto inducere possit, non solum ab imperio in agentem competente derivandam esse; sed & à concessione vel subtractione mediorum, item ab opera vel consilio alteri subministrato; de quibus modis paulo prolixius agere, forte non abs re erit, ut videamus, quantum ad alios alieni delicti reos constituendos valeant. Percurremus paucis delicta tam privata, quam publica; inter ista primo loco referri solet furtum, quod est, uti communiter definitur, fraudulenta rei alienæ contrectatio invito domino luci causa facta. Forma itaque furti est contrectatio, quæ etiam ab illis facta fingitur, quorum ope vel consilio furtum factum est, quod quomodo contingat secundum verba & mentem explicat *Ulpianus in l. 150. §. 1. 2. & 3.* non solum enim ostendit, quid sit opem ferre, nimirum ministerium atque adiutorium ad subripiendas res præbere; consilium autem dare videtur, qui persuadet & impellit atque instruit consilio ad furtum faciendum, utrumque vero, si intentionem spectes, non tam furandi & de delicto participandi, quod tamen sæpius etiam fieri solet, quam inimici tantum vexandi gratia fieri posse, docet idem; conferri etiam hac de re potest *l. 53. §. 2. d. V. S.* ex qua & hoc patet ista verba *ope & consilio olim non conjunctim sed separatim fuisse accepta, sed*

sed pergit *Paulus* : & sane post veterum auctoritatem eo perventum est, ut nemo ope videatur fecisse, nisi & consiliū malignū habuerit, nec consiliū habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit ; duo exinde rursus colligimus, unum ex priori membro, quod in opelata semper præsumatur consiliū etiam intervenisse ; licet non principaliter, tamen minus principaliter, uti explicanda *l. 54. §. 4. h. t.* alterum ex posteriori membro, quod consiliū non obliget, nisi sit qualificatum, occasionem & modum simul ostendens, & nisi effectus inde sit secutus, *l. 52. §. 19. h. t.* & in hoc casu, quem nos supposuimus, consiliū licet efficax, extraordinarie tamen tantum ob alterius furtum punitur. Idem dici potest de illis, qui scientes furem & res furtivas celant, arg. *l. 14. C. h. t.* quod scilicet propter receptionem illarum rerum furtivarum possint conveniri, sed non actione furti poenali, quia id singulare serat constitutum, si quis à seruo non item à libero homine furtim ablata susceperit ; ex hac differentia ratione, quod in dicto casu etiam servi corruptio veniat attendenda arg. *l. 1. ff. de serv. corrupt.* Par ratio etiam est illorum, qui res furtivas emunt ; hi enim etiam ex alieno furto tenentur ad id, ut priusquam in domini manus redierit res furtiva, non possit usucapi, sed semper à domino sine refusione pretij vindicari per *l. 12. C. h. t.* Ad delicta privata etiam pertinet injuria, quæ est crimen in alterius contumeliam dolo malo cum animo injuriæ faciendæ admissum, ubi ad nostrum scopum ille supra jam memoratus casus spectat, si quis injuriam patienti non subvenit, cum tamen

3.

tamen subvenire & potuerit & debuerit, sed hic longius non immorabimur, potius jam ad id properantes, quomodo scil. & quando quis etiam ex hoc solo, quod conscius sit criminis, possit conveniri.

X L.

Et sic ordine ferimur ad delicta publica, de quibus valet, quod modo diximus, quod quandoque etiam ex sola delicti alieni conscientia adversus alium oriri possit obligatio; &, quemadmodum hæc in civilibus actionibus ad interesse civile tendit, ita ex delictis aliorum publicis ad interesse quoque publicum, & ad pœnam publice subeundam, idque in atrocioribus tantum delictis specialiter constitutum esse reperimus; inter quæ primum omnino locum obtinet crimen perduellionis ex *L. Julia Majestatis* vindicari solitum, cum quis hostili animo adversus Principem, vel in ipsam rempubl. aliquid ad ejusdem everisionem molitur, cujus pœna est mors, confiscatio bonorum, & memoriæ post mortem damnatio; imo pœna hujus criminis se etiam extendit ad filios, qui parentum & proximorum hæreditate privantur, ex testamentis extraneorum nihil capere possunt, ab omnibus honoribus exclusi infamiam incurrunt, cum in ipsis paterni, hoc est, hæreditarii criminis exempla metuantur; punitur porro sola proreo hujus criminis supplicatio, dum supplicantes Lex infamia notat; hæc etiam ipsa nec filias ejusmodi perduellis, quæ tamen minus ausuræ creduntur, impunitas relinquit; sed solam ex bonis maternis Falcidiæ detractionem, ut inde habeant mediocrem saltem

saltem alimoniam, non ipsum emolumentū & nomen hæredis concedit, item omnes emancipationes, dotes, donationes aliarumq; rerum alienationes post cogitatum ejusmodi facinus seu jure seu fraude factas nullas declarat; uxores recuperata dote etiam usufructu omnium rerum liberis alias competentium privat, easdem fisco addicendo, indices hujus conjurationis præmio afficiuntur, denique, quod ad nos maxime attinet, satellites atque ministri ex eo solum, quod criminis ab alio commissi fuerint conscii, ad poenam obligantur, uti expresse statutum in *l. 5. C. ad l. Jul. majest. §. 6.* ubi dicitur: id, quod de prædictis eorumq; filiis cavimus etiam de satellitibus conscii ac ministris, filiisque eorum simili severitate censemus. Ratio hujus dispositionis quod crimen quandoque non indicare, præsertim istiusmodi atrocissimum, quod ad everisionem Reipublicæ tendit, ipsum etiam crimen habeatur, & imputari omnino possit ei, quod, qui sua delatione istud facinus forte prohibere &, ne effectus sequeretur, cavere potuisset, hoc intempestivo silentio suo neglexerit, & sic per indirectum causam & occasionem delicto perpetrando præbuerit; quare etiam merito talem hominem criminis conscium ad poenam teneri Leges censuerunt, & hoc non tantum in crimine perditionis, sed etiam læsæ majestatis in specie sic dictæ obtinet per *l. 1. C. de fals. monet.*

XLI.

Idem ab *Vlpiano* in *l. 5. ff. ad l. Pompej. d. Parricid.* circa conscios parricidii dispositum legitur, ubi

F

Juris

JurisConsultus ita dicit: utrum qui occiderunt parentes, an etiam conscii poena parricidii afficiantur, quæri potest? Et ait *Macianus*, etiam conscios eadem poena afficiendos, non solum parricidas; proinde conscii etiam extranei eadem poena afficiendi sunt; idque ob eandem rationem, quod nefarium reputetur, scientiam hujus criminis perpetrandi habere, nec filios ab hac impietate absterere velle, ejusque effectum impedire; vel, si id in potestate eorum non sit, eorum dolus tamen in reticendo & non revelando ejusmodi crimine & neglecta magistratui ad inquirendum facienda denuntiatione merito severe puniendus est. Huic par fere vel majus crimen æstimatur raptus Virginum sanctimonialium; quod hoc delictum non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis DEI irreverentiam comitatur, uti *Justinianus* ait in *l. 54. C. d. Episc. & Cleric.* quare etiam in *d. l.* eadem capitalis scil. poena in hujus etiam delicti conscios est, statuta & non solum in hos, sed etiam in ministros, susceptores raptorum, eisdemve opem ferentes; & quidem, ut hæc poena sine omni sexus discrimine obtinere debeat, sive masculi sint, sive foeminae; quod ea propter constitutum reperimus, cum alias foeminae forte ignorantia juris præterdere possint, quod nesciverint, se ex conscientia criminis ad illud revelandum esse obligatas; sed simpliciter hac generali sanctione omnes ad facinus magistratui deferendum obstringere Legislator ut potuit, ita voluit.

XLII.

A consideratione delictorum alterius liberi homi-

minis nobis imputari solitorum transimus jam ad delicta bestiae nostrae, seu ad damna à brutis, quæ nostro dominio subsunt, data, quatenus dominus illorum exinde obligetur, examinaturi. Constat de brutis proprie seu formaliter dici non posse, quod delinquant; sed materialiter & hoc modo ad abolendam sceleris memoriam aliquando fieri possunt objecta poenae, uti videmus in crimine Sodomiae cum brutis commissio, ubi bruta fere semper cum homine solent comburi ne exstet nefandi hujus criminis memoria, sed sicuti per similitudinem animalia dicuntur esse perita juris naturalis, cum per instinctum naturalem id agant, quo sua natura feruntur *pr. J. de Jur. Natural. G. & C.* In genere vero ratio actionis quadrupedariae omnis consistit in æquitate naturali, quæ cum expresse præcipiat, ut alter non lædatur, simul etiam vult, ut damna ex læsione data sarciantur; cum vero damna homini inferantur non tantum ab homine, sed etiam à bestiis, quæ in hominis sunt dominio; etiam hoc damnorum genus læsis resarciri vult æquitas, sed brutum ipsum cum ex suo facto obligari non possit civiliter ut membrum societatis civilis, nec ad damnum restituendum obstringi actione quadam contra bruta competente, quod absurdum nemo sanæ mentis statuet; quilibet civium tenetur ex Lege societatis nec per se per ea, quæ in sua habet potestate, sive sint homines, seu organa domestica animata, quicquam damni dare singulis aut universis; & si quod datum, redintegrare, atque ad æqualitatem societati proportionatam reducere, uti recte philosophatur *Schiliter in Exercit. ad ff. h. t.*

XLIII.

Ad id autem, ut hæc actio rite competat, quatuor in jure requiruntur (1.) ut bestia pauperem faciens sit quadrupes, & pecudum numero; inde enim vocatur *quadrupedaria*; & hinc nascitur etiam actio directa, si vero bipes, ut animal quod gregatim non pascitur, nocuerit, cessat directa & utilis tantum locum habet; *L. penult. ff. h. t.* (2.) ut animal nocuerit contra naturam; nam, si secundum naturam suam damnum intulit, vel datur actio contra dominum ad illud simpliciter resarcendum, vel ad poenam civilem ex ædilitio edicto subeundam per *l. 42. ff. d. ædilit. edict.* vel ad extraordinariam v. *Ord. Crim. art. 136.* si dominus animal perperam custodierit, (3.) ut animal nocens in alterius dominio & mansuetum sit; nam si fera bestia etiam non libera, sed diligenter custodita, evaserit, & tunc nocuerit, dominus non poterit conveniri, quia desinit dominus esse, ubi fera evasit, uti dicit *Ulpianus* in *L. 1. §. 10. ff. h. t.* (4.) denique exigitur, ut animal nocuerit proprio motu, sine hominis culpa, vel instigatione alterius; nam, si tertii culpa intervenit, contra illum datur actio; suæ enim tunc negligentia adscribat, quod non circumspicius sibi caverit; hisce jam requisitis concurrentibus datur actio hæc quadrupedaria læso & ei cujus interest *L. 2. ff. h. t.* adversus dominum animalis, ad id, ut vel damnum resarciat, vel animal noxæ dedat. Nos autem hic filum abrumpimus, &

& Deo gratiis pro concessis hactenus viribus actis, an-
drea imploratione pro ulteriori in studiis in sui Nu-
minis honorem & proximi utilitatem dirigendis assi-
stentia hic facimus

F I N E M.

COROLLARIA.

I.

*In Jure Publico etiam se ejusmodi obligatio facti
alieni exerit & quidem in jure Primogenitura per Te-
stamentum introducto, quo secundo geniti hanc Succes-
sionem in suum licet præjudicium tendentem ob salutem
tamen publicam approbare, Principatum Primogenito
cedere, & Apanagio vel Parrhagio comenti esse debent.*

II.

*Jure Canonico talis obligatio ex facto alieno et-
iam dici potest illa, qua ad electionem à majori Capi-
tuli parte factam reliqui Capitulares, modo eligendus
nullo eligibilitatis vitio laboret, confirmandam obstrin-
guntur.*

III.

*Ex Jure Feudalis dispositione delictum paternum
sive Felonia à patre commissa occasio esse solet, quod li-
beri à successione in Feudo arceantur.*

Ascen-

Nobilissimo ac Eruditissimo Domino
ELIÆ VEIELIO J. V. C.

S. P. D.

Facultatis Juridicæ Senior

ac p. r. Decanus,

JO. HENR. FELTZ, D. PP.



Um primum me compellares, atque no-
men tuum familiamque indicares;
statim in memoriam rediit honor, quem
Celeberrimus Avus Tuus exhibuit Vni-
versitati nostræ, dum in ea præcipue studia sua Theo-
logica tractare, atque gradum in iis Doctoralem
consequi instituit. Postquam autem, Te summos in
Jurisprudentia honores etiam hic ambire, significa-
res; jam haud sine voluptate conjeci, & Avum tuum,
Theologum, & Patrem talem Theologum benevolam
apud Te sæpius Academia nostra mentionem fecisse Ce-
terum non poteram non statim persuaderi, eundem in
Te ardorem discendi viguisse; adeoq; pares Te in Tuo
studio profectus comparasse. Nec me fefellit opinio, in
examinibus enim ita laudabiliter Te exhibuisti, ut cum
applaus-

X

applaus-

applausu Collegarum decretum honorificum differen-
di pro Licentia sine Praside obtineres. Cum inde de ar-
gumento in hunc finem electo mihi mentem tuam ape-
reres, non potui non illud approbare. Verum, quam
ampla sit hæc materia, per omnes Jurisprudentiæ
partes diffusa, statim representavi. Et optassem qui-
dem, ut tempus Tibi suppetisset, eam pro amplitudine
sua elaborandi; verum, cum moram hic ulteriorem res
tuas haud ferre intelligerem, ipse consului, ut positiones
tantum de ea consignares, plenam tractationem com-
modiori occasione reservaturus. Sicuti autem nullus du-
bito, quin ex paucis, quæ consignasti, idonei hac in re ju-
dices ex ungue leonem sint agitururi; ita plane confido, Te
strenue, quæ posuisti, defensurum; atque, quod reli-
quum est, egregiorum studiorum egregia Tibi præmia eo
animo integerrimo adprecor. Vale, ac venerandem Se-
norem, Dominum Schwöederum, amplissimosq; ejusdem
Dominos Collegas, ubi Tubingam in reditu veneris
plurimum ex parte Collegii nostri salvere ac valere ju-
be. Scribebam Argentorati d. V. Dec. cl. lccc xxiv



Strassburg, Diss., 1723-29

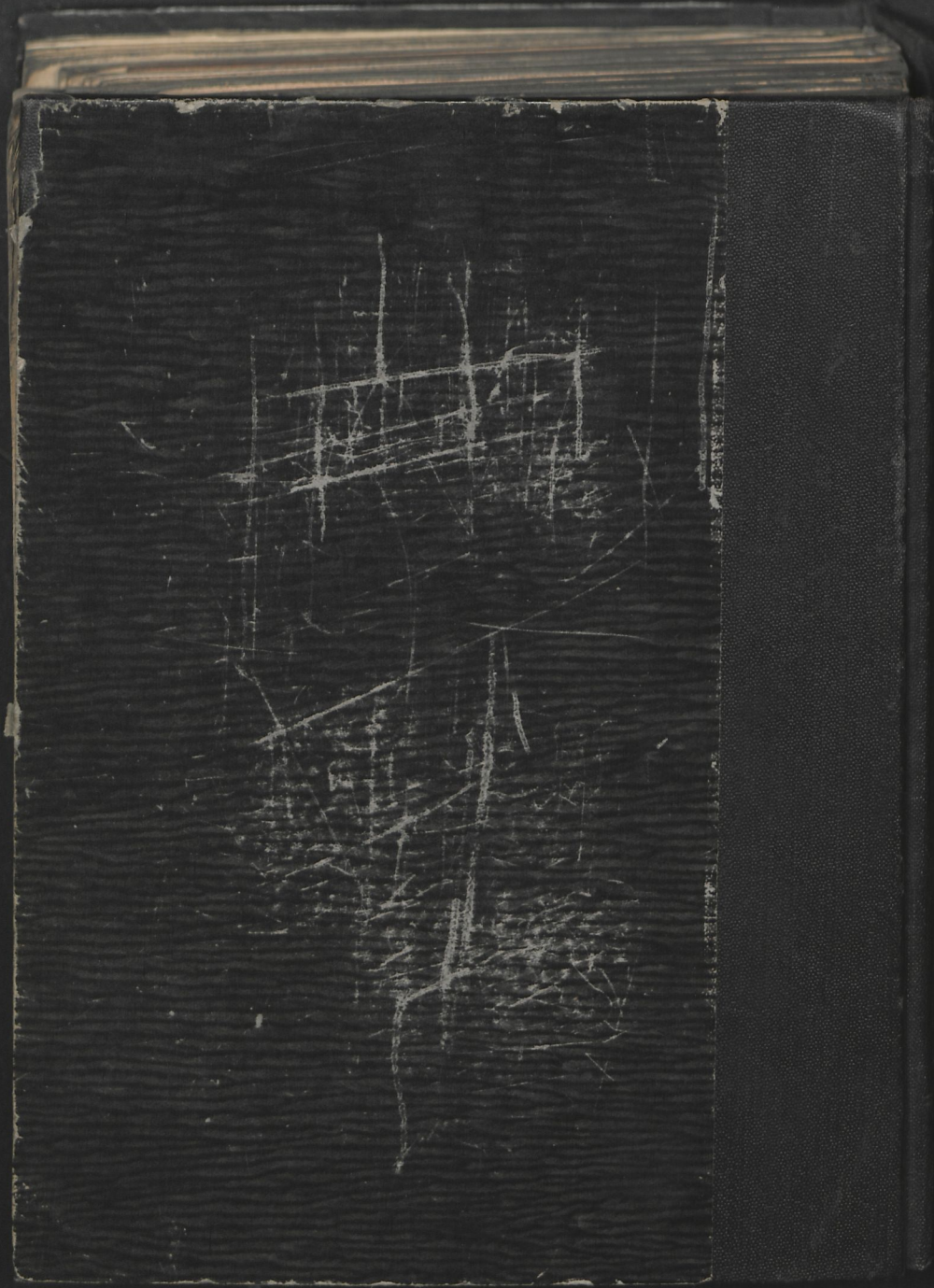
ULB Halle

3

002 491 648



Slb. 4





Q. D. B. V. 1, 478. 8
THESES JURIDICÆ INAUGURALES
DE 2029

OBLIGATIO-
NIBUS EX FACTO
ALIENO 1724, 3

Quas
PRÆSIDE
DEO Ter Optimo Maximo
Decreto atque Autoritate
Magnifici & Amplissimi Jctorum
Ordinis in Regia Argentoratensium
Universitate

PRO LICENTIA

Summos in utroque Jure Honores & Privilegia
Doctoralia legitime consequendi
Publico Eruditorum Examine

submittit
ELIAS VEIEL, Ulmenfis.

d. vii. Decembr. A. O. R. M DCC XXIV.
H. L. Q. C.

ARGENTORATI, Literis DANIELIS MAAGII.

